

41. Για την τοκογλυφία

Πολλοί έχουν διατυπώσει ευφυείς ύβρεις κατά της τοκογλυφίας. Λένε ότι είναι κρίμα να έχει ο διάβολος το μερίδιο του Θεού, που είναι η δεκάτη¹ ότι ο τοκογλύφος είναι περισσότερο από οποιονδήποτε άλλον παραβάτης της Κυριακής αργίας, γιατί το άροτρό του οργώνει και την Κυριακή· ότι ο τοκογλύφος είναι ο κηφήνας για τον οποίο μιλάει ο Βιργίλιος:

*Ignavum fucos pecus a praesepibus arcent*²

ότι ο τοκογλύφος παραβιάζει τον πρώτο νόμο που έγινε για την ανθρωπότητα μετά την πτώση, ο οποίος ήταν, *in sudore vultus tui comedes panem tuum*, όχι, *in sudore vultus alieni*³ ότι οι τοκογλύφοι θα πρέπει να φορούν πορτοκαλί καπέλλα,⁴ διότι φέρονται όπως οι Εβραίοι⁵ ότι είναι ενάντιο στη φύση το χρήμα να γεννά χρήμα· και τα όμοια. Λέω αυτό και μόνον: ότι η τοκογλυφία είναι ένα *concessum propter duritiam cordis*⁶ διότι, μια και πρέπει να υπάρχει δανεισμός, και οι άνθρωποι είναι τόσο σκληρόκαρδοι ώστε να μη δανείζουν δωρεάν, η τοκογλυφία θα πρέπει να επιτρέπεται. Μερικοί άλλοι, βασιζόμενοι είτε σε γεγονότα είτε σε υποψίες, έχουν κάνει οξυδερκείς παρατηρήσεις σχετικά με τις τράπεζες, και αποκαλύψεις σχετικά με το μέγεθος και την προέλευση περιουσιών και άλλα παρόμοια. Αλλά λίγοι έχουν πει χρήσιμα πράγματα για την τοκογλυφία. Καλό είναι, να θέσουμε ενώπιόν μας τα μειονεκτήματα και τα πλεονεκτήματα της τοκογλυφίας, ώστε να σταθεί δυνατό να υπολογίσουμε και να επιλέξουμε το καλό· και, προσεκτικά, να εξασφαλίσουμε ότι δε θα βρεθούμε μπροστά στο χειρότερο, ενώ κατευθυνόμαστε προς το καλύτερο.

ότι το μεγαλύτερο μέρος της εμπορικής δραστηριότητας υποκινείται από νέους εμπόρους, οι οποίοι δανείζονται με τόκο· έτσι ώστε, αν ο τοκογλύφος απαιτήσει αμέσως τα χρήματά του ή αρνηθεί να τα δανείσει, θα προκύψει σύντομα μεγάλη ανάσχεση του εμπορίου. Το δεύτερο είναι ότι, αν δεν υπήρχε αυτός ο εύκολος τρόπος του δανεισμού με επιτόκιο, η ανάγκη θα έφερνε στους ανθρώπους τις πιο ξαφνικές καταστροφές· διότι τότε θα αναγκάζονταν να πουλήσουν την περιουσία τους (είτε γη, είτε αγαθά) πολύ κάτω από την αξία της· και έτσι, ενώ η τοκογλυφία τους ροκανίζει σιγά σιγά, οι κακές αγορές θα τους κατάπιναν μονομιάν. Όσο για τις προσφορές υποθήκης ή ενεχύρων, λίγο μπορούν να διορθώσουν τα πράγματα, διότι ή δε θα γίνουν αποδεκτές χωρίς το συνυπολογισμό τόκου, ή, αν γίνουν, θα γίνουν με σκοπό ακριβώς την κατάσχεσή τους. Θυμάμαι ένα σκληρό, απάνθρωπο κεφαλαιούχο από την περιφέρεια, που έλεγε: *Να πάρει ο διάβολος τους τόκους, που μας εμποδίζουν να κατασχέσουμε τις υποθήκες και τα ενέχυρα.* Το τρίτο και τελευταίο είναι, ότι είναι μάταιο να διανοείται κανείς, πως μπορεί να υπάρξει κοινός δανεισμός χωρίς κέρδος, και αδύνατο να φανταστεί κανείς, πόσα προβλήματα θα προκύψουν αν ο δανεισμός εμποδιστεί. Γι' αυτό, κάθε λόγος για την κατάργηση της τοκογλυφίας είναι κενός: υπήρχε ανέκαθεν σε όλα τα κράτη, με το ένα ή το άλλο επιτόκιο. Συνεπώς, αυτή η σκέψη ανήκει στην Ουτοπία.⁸

Για να μιλήσουμε τώρα για τη μεταρρύθμιση και τη ρύθμιση της τοκογλυφίας: ποιος είναι ο καλύτερος τρόπος να αποφευχθούν τα αρνητικά της και να διατηρηθούν τα θετικά. Όπως φαίνεται από το σύνολο των αρνητικών και των θετικών της τοκογλυφίας, δύο πράγματα πρέπει να συμφιλιωθούν. Το ένα, ότι τα δόντια της τοκογλυφίας πρέπει να αμβλυθούν, ώστε να μη δαγκώνει υπερβολικά· το άλλο, ότι πρέπει να παραμείνει

Για να εξυπηρετηθούν και οι δύο σκοποί, η λύση, εν συντομία,
 θα ήταν η εξής: να υπάρχουν δύο ύψη επιτοκίων, το ένα χαλύ-
 θεο και κοινό για όλους, και το άλλο επιτρεπτό μόνον κατό-
 πιν αδείας σε ορισμένα πρόσωπα και ορισμένα μέλη συναλά-
 γών. Πρώτον, λοιπόν, το γενικό επιτόκιο ως μειωθεί στο πέντε
 τοις εκατό, και ως κηρύχθει αυτό χαλύθεο και τρέχον, και το
 κέρτος ως παρατηρείται από κάθε φορολόγιο πάνω σ' αυτό. Έτσι
 θα αποτραπεί για γενική παύση ή σοβαρή μείωση του δανει-
 σμού. Θα ανακουφιστεί άπειρους οφειλτές δανείων στη χώρα.
 Θα αναβιάσει σε καινοποιοτητα βεβαίως η νηπιή της γης, διότι η
 γη, να αρρασταίτε χρονον αποτηρητικότης δεκαεξή χρονια, θα
 δώσει εξή τοις εκατό, και κατ' επιπλέον περικοπότερο, ενώ το επιτόκιο δι-
 να μόνον πέντε. Για τον ίδιο λόγο, θα εβαρβύνει και θα τουτώ-
 σε ποταμολογία και επικρατούντων ποταμών, διότι θα
 ποταμολογία και επικρατούντων ποταμών, διότι θα
 ποταμολογία και επικρατούντων ποταμών, διότι θα

επιτόκιο άλλοι κάδοι όμως όχι.
 σοδοφόρος, μπορεί να βαστάξει την τοκογλυφία με ένα καλό ε-
 να σημειωθεί, ότι ο κάδος του εμπόρου, όντας ο πλέον προ-
 αλάξ ο έμπορος θα βρεθεί να ψάχνει για χρήματα. Και πρέπει
 χαιτηλό επιτόκιο, αυτό θα εξαφάνει τον κοινό δανειζόμενο,
 νός μειζόνος. Διότι, αν μειώσει τον τόκο σε ένα και μόνον κακό
 γη δύο διαφορετικών ειδών τοκογλυφίας, ενός χαλάσσονος και ε-
 μπόρου. Αυτό δεν μπορεί να γίνει, παρά μόνο με την εισαγω-
 ζουν τους εμπόρους, για τη συνέχιση και την ανάπτυξη του ε-
 διαθέσιμο ένα κίνητρο για τους κεφαλαίουχους, ώστε να δανει-

νως' διότι, κατ' αυτόν τον τρόπο, όλοι οι δανειζόμενοι θα έχουν κάποια ανακούφιση από αυτή τη μεταρρύθμιση, είτε έμποροι είτε οποιοιδήποτε άλλοι. Ας μην υπάρχουν τράπεζες ή κοινοπραξίες, αλλά ας είναι ο καθένας κύριος των χρημάτων του - όχι ότι αντιπαθώ εντελώς τις τράπεζες, αλλά είναι απαράδεκτες εξαιτίας ορισμένων πρακτικών τους, που γεννούν υποψίες. Ας πληρώνεται κάποιο μικρό ποσό στο κράτος για την άδεια, και το υπόλοιπο ας αφήνεται στο δανειστή' διότι, αν η μείωση είναι μικρή, δε θα αποθαρρύνει καθόλου το δανειστή. Διότι εκείνος, παραδείγματος χάριν, που προηγουμένως έπαιρνε δέκα ή εννέα τοις εκατό, θα προτιμήσει να κατεβεί στο οκτώ τοις εκατό παρά να εγκαταλείψει εντελώς την άσκηση της τοκογλυφίας και να πάει από τα σίγουρα κέρδη στα κέρδη του κινδύνου. Αυτοί οι εξουσιοδοτημένοι δανειστές ας είναι απεριορίστου αριθμού, αλλά ας περιορίζονται σε ορισμένες κύριες πόλεις και εμπορικά κέντρα, διότι έτσι δε θα μπορούν να δανείζουν χρήματα σε ολόκληρη τη χώρα, ενεργώντας και για λογαριασμό άλλων υπό την κάλυψη της δικής τους αδείας' ούτως ώστε η άδεια για εννέα τοις εκατό, να μην απορροφήσει το τρέχον επιτόκιο του πέντε, καθώς κανένας δε δανείζει τα χρήματά του σε μακρινό μέρος, ούτε τα αφήνει σε χέρια αγνώστων.

Αν αντιτάξει κανείς, ότι αυτό νομιμοποιεί την τοκογλυφία, η οποία προηγουμένως, σε μερικά μέρη, ήταν απλώς ανεκτή, η απάντηση είναι, πως είναι καλύτερα να απαλύνεται η τοκογλυφία με τη θέσπιση κανόνων, παρά να αφήνεται να λυσομανά εξαιτίας της ολιγωρίας και της συνενοχής.